

A NEMZETKÖZI MIGRÁCIÓ ÜGYE A SZÉLSŐSÉGES NÉZETEK TÜKRÉBEN

THE ISSUE OF INTERNATIONAL MIGRATION IN THE LIGHT OF EXTREME VIEWS

Szentes Tamás

az MTA rendes tagja, professor emeritus
Budapesti Corvinus Egyetem

ÖSSZEFOGLALÁS

E cikk a vonatkozó konferencia-előadás tartalmának részletes kifejtése, amelynek elsődleges célja azoknak a szélsőségesen leegyszerűsített nézeteknek és elfogadhatatlan, irreleváns vagy félrevezető érveknek a bírálata, amelyeket a nemzetközi migráció mellett vagy ellenében politikusok vagy újságírók hangoztatnak a politikai arénában, a médiában, illetve a diplomáciában. Egyfelől olyanok, akik támogatják, sőt ösztönzik a korlátok nélküli bevándorlást, másfelől azok, akik magát a nemzetközi migrációt ellenzik, illetve a nem európai migránsok befogadását utasítják el. Érvelésükben vannak közös vonások is, mint amilyenek például a következők: Nem különböztetik meg következetesen és világosan a valódi menekülteket más migránsoktól, sem pedig az ideiglenes bevándorlókat a befogadó országba véglegesen betelepülőktől. Nem veszik figyelembe a migráció dimenzióinak, relatív nagyságainak jelentőségét az integrálódás, a biztonság és a társadalmi hatások szempontjából. Kizárólag azokra a hatásokra koncentrálnak, amelyek a befogadó országokat érik, figyelmen kívül hagyva a tömegek, különösen az iskolázott fiatalok kiáramlásának következményeit azok szülőhazájának fejlődését illetően. Nem keresnek reális megoldást azokra a körülményekre, amelyek miatt a migránsok elhagyják hazájukat. Akaratlanul is, de akár közvetlenül, a biztonsági veszélyek túlhangsúlyozásával, akár közvetve, a migránsok nagy tömegben való befogadását elősegítve és nem számolva egy bármely, migránsok által elkövetett bűncselekmény szociálpszichológiai hatásával, egyaránt a xenofóbiát táplálják. A leegyszerűsítő nézetek ellenében és tekintettel a nemzetközi migráció rendkívül összetett, többdimenziójú és ellentmondásos jellegére, annak tudományos kutatásában különösen fontos a történeti, kritikai és a dialektikusan holisztikus, egyszersmind interdiszciplináris szemlélet alkalmazása.

ABSTRACT

This article explains in details the content of the related conference lecture which primarily intended to criticise the extremely oversimplified views and unacceptable, irrelevant or misleading arguments pro and cons of international migration, expressed by politicians or journalists in the political arena, the media and diplomacy. On the one side, by those supporting, moreover stimulating immigration without limits, and on the other side, by those opposing international migration itself, and rejecting all migrants from outside Europe. Furthermore, they share some

common features, such as: They fail to make consistently clear distinction between real refugees and other migrants, as well as between temporary migrants and those immigrating for good to a recipient country. They pay no or little attention to the importance of dimensions of migration, its relative magnitude from the point of view of integration, security and social effects. They exclusively focus on effects only in the recipient countries, while neglecting the consequences of the outflow of masses, particularly of educated young people for their home country's development. They make no efforts to find real solutions for those circumstances that expel people from their home countries. They equally, though unintentionally evoke xenophobia, either directly, by overstressing the security dangers, or indirectly, by supporting mass immigration while neglecting the socio-psychological reactions of the recipient countries' citizens to any criminal activity committed by migrants. Against the oversimplifying views, and taking into consideration of the extremely complex, multidimensional and contradictory nature of international migration, its scientific examination particularly requires the application of historical, critical, holistic and dialectical approach.

Kulcsszavak: menekült, gazdasági migráns, emberi jogok, integráció, biztonság, input-output kapcsolódások, kohézió, interdependencia, egyenlőtlen partnerek, idegengyűlölet

Keywords: refugee, economic migrant, human rights, integration, security, input-output linkages, cohesion, interdependence, unequal partners, xenophobia

Előre kell bocsátanom, hogy az alábbi írásom, amely az MTA IX. osztálya Nemzetközi és Fejlődéstanulmányok Tudományos Bizottsága által rendezett konferencia nyitóelőadásának alapanyaga, csupán *vitairat*, nem pedig tanulmány. Egyébként is, jó néhány tanulmány született már eddig is a jelenlegi migráció témájában.¹ Eltérően a jegyzetben említettektől, a vitairat megírásának célja eleve nem az volt, hogy a napjainkban zajló tömeges migráció különféle okait, változó volumenét, különböző hatásait, mind a kibocsátó, mind a befogadó országokban tapasztalható vagy várható következményeit, sőt még csak nem is az európai integrációt, konkrétan az EU-t vagy általában az egyes országok társadalmi integráltságát érintő hatásokat vizsgálja empirikus adatok, illetve statisztikai táblázatok alapján. Kizárólag azokat az érveket kívánom elvitatni, amelyeket egyfelől a migránsok megkülönböztetés és korlátok nélküli befogadását helyeslő, támogató, sőt ösztönző, másfelől a nemzetközi migrációt általában ellenző, a migránsokat ugyancsak megkülönböztetés nélkül elutasító *politikusok* hangoztatnak, itthon és

¹ Így például az MTA Török Ádám főtitkár által vezetett Migrációs Munkacsoportjának 2015-ben készített, „munkaerőpiaci szemléletű”, de a migránsok integrálódási problémájára is utaló elemzése, a pécsi Afrika Kutatási Központ és a Magyar Afrika Társaság (African-Hungarian Union, AHU) programja keretében, továbbá az MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont intézeteiben készült számos tanulmány (ezek sorában Tarrosy Istváné, valamint Fazekas Károlyé, Fleischer Tamásé, Biedermann Zsuzsáké stb.), és még több más publikáció is, egyebek között Marsai Viktor műhelytanulmánya stb.

külföldön egyaránt, és amelyek nagyfokú leegyszerűsítéseikkel, illetve túlzott általánosításaikkal megosztják és félrevezetik a közvéleményt. Ugyanakkor szerte felhívni a figyelmet a migráció tudományos kutatásában különösen fontos módszertani és szemléletbeli követelményekre.

A napjainkban zajló tömeges migráció egy rendkívül összetett, sokrétű és egyes struktúrájú folyamat. Okainak, következményeinek, illetve hatásainak és reális kezelésének vizsgálatában meg kell szabadulni nemcsak a különféle és elmentés politikai jelszavak, az üres, irreális vagy egyenesen álságos szövegek hatásától, hanem a társadalomtudomány egyes ágazataiban tapasztalható, divattá vált vagy még fennmaradt leegyszerűsítő, egyoldalú és szűk látókörű megközelítésként is. Óvakodni kell a kategorikus kijelentésektől, a kizárólagosan vagy csak kedvező, vagy csak kedvezőtlen, vagyis ellentmondásokat és ellentétes hatásokat negligáló értékítéletektől, a számadatok figyelmen kívül hagyásától éppúgy, mint azoknak túlbecsülésétől, az érintett társadalom viszonyait, szociálpszichológiai reagálásait mellőző értékelésektől, a kompozitumok, felbontatlan makrokategoriók mögött az érzelmeikkel bíró és a média által befolyásolt emberek szem előtt tévesztésétől.

Bár az élő társadalom jelenségeinek, folyamatainak és viszonyainak tudományos vizsgálata és magyarázata általában is megköveteli a *történeti, kritikai, holisztikus* (következésképpen multidiszciplináris, illetve interdiszciplináris), *valamint dialektikus szemléletet*, a tömeges migráció, illetve az ún. migrációs válság elemzése esetében ezek a követelmények különösen fontosak az egyoldalú leegyszerűsítések és túlzott általánosítások elkerülésére. Mivel pedig a szóban forgó probléma egyaránt és egyszerre érinthet egyéneket, családokat, társadalmi rétegeket, országokat, illetve nemzeteket, országcsoportokat, illetve kontinenseket, sőt, akár az emberiség egészét is, vizsgálatát nemcsak különböző elemzési szinteken kell elvégezni, hanem ezek összefüggéseinek tükrében is.

A migráció, amely egyébként egyidős az emberiséggel (és mellesleg szólva őseink is migránsok voltak), igen *sokféle változatban* történhet, és igen *különböző migránstípusokat* ölelhet fel azok elvándorlásának nagyon is eltérő indokaival, illetve ambícióival.

Más kérdéseket, problémákat vet fel az egy-egy *országon belüli*, mint az *országok közötti* vagy egy országcsoporton, illetve *kontinensen belüli*, mint az *interkontinentális migráció*, és ugyancsak másokat a *szórványos, kis létszámú*, mint a *tömeges migráció*. De még a jelenlegi tömeges elvándorlás, illetve bevándorlás ügye sem kizárólag az Észak és a Dél, vagy Európa és Afrika viszonylatában vizsgálendő kérdés, bár a vitákban többnyire erre leszűkített vagy legalábbis kiélezett a probléma. Az sem mindegy, hogy tömeges migrációra egyszerre, illetve *rövid időn belül* kerül-e sor, *vagy pedig időben elhúzódva*. Az említett változatok között lényeges a különbség a hatások, illetve a következmények szempontjából.

Hasonlóképpen, nagyon is eltérőek a különböző típusú migránsok elvándorlásának, illetve bevándorlásának *következményei és hatásai* mind a kibocsátó, mind a befogadó országok számára. A jelenlegi kiélezett viták szempontjából elsősorban a *valódi menekültek és az ún. gazdasági migránsok* (vagyis az egyéb, főként jövedelmi és jóléti célokat követők) megkülönböztetése indokolt és szükséges, de nem kevésbé fontos a hatások szempontjából *a hazájukat végleg elhagyók és a később oda visszatérők, vagyis a csak ideiglenesen külföldre távozók* megkülönböztetése is.

A migránsok megkülönböztetés és korlátok nélküli befogadása mellett érvelők ugyanis szándékosan keverik össze ezeket, és *menekülteknek, illetve „menedékkérőknek”* minősítik általában a migránsokat – mintha e kettő ugyanazt jelentené. Nem hagyható azonban figyelmen kívül, hogy a menekültnek nem minősíthetők is lehetnek többfélék, ti. más-más indokok, ambíciók által vezéreltek (köztük nemcsak „gazdasági migránsok”, vagyis jobb megélhetést remélők, hanem „világot látni vágyó fiatalok”, családdegyesítők, terroristák stb.), és hogy különbség van, nem utolsósorban, a migránsok *munkaerő-minősége* szempontjából is.

Mindezeken túlmenően másként vetődik fel a tömeges bevándorlás ügye a *nagy országok, illetve az alacsony népsűrűségű régiók* (mint például Észak-Amerika vagy Ausztrália) esetében, mint *a kis területű és nagy népsűrűségű európai országokban*, vagyis a *dimenziók és arányok* nagyon is számítanak, és különbözőképpen érinti az el-, illetve a bevándorlás *a fejlettebb, mint a kevésbé fejlett országokat*.

A migráció kapcsán különösen indokolt vizsgálni az *integrálódás vagy dezintegráció* problémáját – elsősorban az érintett országok, mégpedig mind a kibocsátó, mind pedig a befogadó országok gazdasága és társadalma vonatkozásában, ami egyszersmind annak kérdése is, hogy *szerves vagy szervesen* marad-e, illetve lesz-e a gazdasági és társadalmi viszonyok rendszere. Egy élő szervezet csak akkor egészséges és működőképes, ha „belsőleg” integrált. Az orvostudományban közhely, hogy minden implantátum esetében az a kérdés, hogy szerve-sül-e, vagy sem. A tömeges bevándorlás ügye nem is elsősorban az esetleges vagy tapasztalt ilyen-olyan konfliktusok fényében, és a kibocsátó országok esetében sem csupán a (bár fontos) népességmegtartó képesség szerint, hanem inkább az integráció-dezintegráció, illetve a *társadalmon belüli kohézióra* gyakorolt hatások szempontjából vizsgálandó. Mégpedig nemcsak makroszinten, vagyis a kibocsátó és a befogadó országok vonatkozásában, és nem is csupán regionális szinten, konkrétan az európai integrációs szervezet, vagyis az EU esetében, hanem mikroszinten, a családok, sőt egyének vonatkozásában is, valamint kontinensen belüli, illetve globális szinten, a világgazdaság, illetve a világtársadalom szintjén.

Makroszinten a kérdés az, hogy az egyik oldalon, a kibocsátó országokban a tömeges elvándorlás mennyire bontja meg a gazdaságban kialakult vagy kialakulóban lévő *input-output kapcsolatokat* és a társadalmon belüli kohéziót.

A másik oldalon, a befogadó országokban pedig az, hogy a tömeges bevándorlás mennyire hoz létre gazdaságilag, de főként társadalmilag *elszigetelt szektorokat, enklávákat*, illetve milyen mértékben képes a gazdaság és főként a társadalom a bekerült idegen tömeget magába integrálni, és ez utóbbi mennyire tud és hajlandó a befogadó társadalomba beilleszkedni, integrálódni. (Ez nem azonos az asszimilálódással, vagyis semmi esetre sem jelenti azt, hogy a befogadottaknak meg kell tagadniuk származásukat, nemzetiségüket, illetve etnikai hovatartozásukat, vallásukat és kultúrájukat, hanem „csak” azt, hogy igazodnak a befogadó ország törvényeihez, szokásaihoz, konstruktív módon részt vesznek annak munkamegosztási rendszerében, és közösséget, szolidaritást vállalnak annak társadalmával, nemzetével.)

Regionális szinten ugyanez a kérdés vetődik fel. Az EU esetében viszont, ahol a belső nemzetközi integrálódás – különösen az új tagállamok, illetve később csatlakozók vonatkozásában – még amúgy is problémákkal terhes, a tömeges bevándorlás és a migránsok eloszlása vagy elosztása, illetve a befogadási hajlandóság eltérése maga is dezintegráló hatású lehet.

Mikroszinten a kérdés az, hogy a migráció mennyiben jár együtt családok szétszakadásával, és hogy milyen következményei lehetnek az azt kompenzáló családdegyesítési lehetőségeknek (különös tekintettel a migránsokat kibocsátó országok nagy részében hagyományosan megmaradt *extended family*, vagyis az egész rokonságot felölelő kiterjedt család intézményére), illetve milyen *pszichológiai hatása* van az elvándorlásnak az idegen környezetbe került egyénekre.

Globális szinten, illetve a „fejlett Észak” és az elmaradott, „fejlődő Dél” viszonyában a kérdés egyfelől a gazdasági és társadalmi kapcsolatok erősödésére vagy gyengülésére vonatkozhat (beleértve a nemzetközi kereskedelemre és munkamegosztásra, valamint a tőkeáramlásra gyakorolt hatásokat és a társadalmi, személyek, családok és civil szervezetek közötti kapcsolatok alakulását), másfelől és az előbbivel összefüggésben a nemzetközi egyenlőtlenségek, illetve *az egyenlőtlen partnerek közötti interdependenciák* (Szentés, 2011, 271–287.) alakulására.

Mivel a tömeges migráció egyszerűen összefügg a *globalizálódás* folyamatával, felvetődik, és elvileg üdvözlendő is lehetne, a tőke szabad nemzetközi áramlásának immár a munkaerő mindinkább szabad áramlásával való kiegészülése, a világtársadalomban pedig a nemzeti, illetve etnikai elkülönülések oldódásának lehetősége. Az ilyen fejleményeket azonban az ellentétes hatások gátolhatják, sőt, megvalósulásukhoz, éppúgy, mint a fejlődési esélyek nemzetközi egyenlőtlenségeinek csökkenéséhez, alapvető változásokra lenne szükség a nemzetközi gazdasági, politikai és intézményi rendben – ráadásul túlmenően az 1970-es évek ilyen, különféle új rendekre vonatkozó dokumentumaiban javasoltakon (Szentés, 1981), amelyek megvalósulása ma még kevésbé valószínű, mint annak idején.

A valóságban nemigen akadnak tökéletes, kizárólag kedvező, sem pedig teljesen és kizárólag kedvezőtlen jelenségek, megoldások vagy hatások. De ez még

nem jelenti azt, hogy ne kellene felmérni, illetve figyelembe venni ezek *arányát*, vagyis azt, hogy melyek a dominánsak, és persze, hogy milyen szempontból történik az értékelés. (Az országok közötti viszony esetében is éppúgy hiányos, sőt félrevezető az egyoldalú függőség megállapítása, mint csupán a kölcsönös függőség hangsúlyozása, minthogy a kérdés reálisan az, hogy milyen szempontból, milyen téren mennyire függ nagyobb mértékben az egyik fél a másiktól, mint fordítva, vagyis az interdependencia mennyire egyenlőtlen a partnerek között.)

Igen sajnálatos tény, hogy a nemzetközi migráció ügye, konkrétan a napjainkban főként Afrikából, de néhány más régióból is Európába tartó migránstömegek befogadásának vagy elutasításának kérdése itthon és más országokban is pártpolitikai csatározások, sőt a választási propaganda tárgya lett. Ez a migráció előnyeinek vagy hátrányainak – egyes politikusok és nemzetközi diplomaták személyes ambícióitól is függő – leegyszerűsítő, illetve túlzottan általánosító megítélését vonja maga után, és nemcsak erősen befolyásolja, de túlságosan meg is osztja a közvéleményt a migránsokkal kapcsolatban.

Az ellentétes politikai álláspontok képviselői részben szándékosan és a valódi érdekek elleplezésére, részben, mert félreérthető módon, pontatlanul fogalmaznak, összekeverik a hazájukból az ott folyó harcok, pusztítások vagy üldöztetésük, illetve természeti katasztrófák miatt eltávozó valódi menekülteket és a fejlett európai országokba egyéb, főként gazdasági célból bevándorolni akarókat.

Mivel az ENSZ 1951 júliusában elfogadott genfi egyezménye (amelyhez Magyarország 1989-ben csatlakozott, amit a 2007. június 27-én kelt, LXXX. sz. törvény meg is erősített²) eleve kötelezi az azt aláíró államokat a valódi menekültek befogadására, ezért azoknak az egyezményben meghatározott definíció szerinti megkülönböztetése nagyon is *kulcskérdés* a migránsok befogadása vagy elutasítása szempontjából. (Az egyezmény szerint menekültnek az tekinthető, „aki faji, vallási okok, nemzeti hovatartozása, illetve meghatározott társadalmi csoporthoz való tartozása, avagy politikai meggyőződése miatt üldözéstől való megalapozott félelme miatt az állampolgársága szerinti országon kívül tartózkodik”. Igaz, ebben a meghatározásban még nem szerepel, bár azóta indokoltá vált a természeti katasztrófák és klímaváltozások miatt elvándorlásra kényszerülő menekültként való kezelése is.)

Téves az a gyakori általánosítás, hogy nehéz megkülönböztetni a gazdasági vagy más migránsokat a valódi menekültektől. Legtöbbjük ránézésre is, vagy az embercsempészeknek fizetett összegek alapján is megkülönböztethető, és ma már nemcsak hazugságvizsgáló készülékek használhatók, hanem műholdas felvételek is annak ellenőrzésére, hogy ki-ki honnan jött, hol lakott, és milyen körül-

² E törvény vonatkozó paragrafus a nemcsak megerősítette a menekültek befogadásának kötelezettségét, hanem azt ki is egészítette az olyan migránsok átmeneti, ideiglenes védelmére kiterjesztve, akiknek menekültstátuszra jogosultsága még egyértelműen nem állapítható meg.

mények miatt távozott. Egyébként is, a valódi menekültek többnyire a hazájukhoz közeli országokba igyekeznek, és ha ott biztonságot találnak, általában maradnak is, hogy egyszer majd visszatérhessenek a hazájukba. Az ilyenek, ha eljutnak egy európai országba, örülnek befogadásuknak, és nemigen randalíroznak, követelőknek vagy erőszakoskodnak.

A genfi egyezmény ellenére is a nemzetközi³ és hazai migrációs vitában *két, szögesen ellentétes álláspont* alakult ki: (A) egyfelől a migránsok megkülönböztetés és korlátok nélküli tömeges befogadását támogató, ösztönző és (B) másfelől a migránsokat megkülönböztetés nélkül elutasító, azok távoltartását szorgalmazó álláspont. Ennek megfelelően fogalmazódtak meg érvek mind a két oldalon.

(A) *A migránsok határozott, következetes megkülönböztetése és korlátok nélküli befogadása mellett felhozott érvek* jellemzően, bár nem kizárólagosan, a következők: (a) a menekültekre vonatkozó genfi egyezményre, (b) az „emberi jogok”-ra, (c) az európai országok, illetve EU-tagállamok demográfiai vagy munkaerőpiaci problémáira, (d) a migráció nemzetközi egyenlőtlenségeket csökkentő és (e) gazdasági növekedést serkentő hatására, valamint (f) humanitárius megfontolásokra, illetve kötelezettségekre való hivatkozás.

(a) *A genfi egyezményre való hivatkozás* azért, illetve annyiban elfogadhatatlan, mert az egyértelműen csak a menekültekre vonatkozik, vagyis eleve előírja a valódi menekülteknek a gazdasági célú migránsoktól való megkülönböztetését. Aligha véletlen, hogy a megkülönböztetés elkerülésére ma már olyan szervezett akciók, tanácsokat adó röplapok is vannak, amelyek „kiokosítják” a gazdasági migránsokat arról, hogyan tudják elérni menekülteknek minősítésüket, vagyis a genfi egyezmény hatálya alá kerülésüket. Mivel az ilyen akciók, illetve röplapterjesztések voltaképpen egy büntetettre vagy legalábbis nemzetközi jogszabály kijátszására való felbujtásként értelmezhetők (hasonlóan például az adótörvény kijátszására adott tanácsokhoz), érthetetlen, hogy miért nem lép fel ellenük az ENSZ menekültügyi bizottsága, javasolva azok büntettként kezelését.

³ *A migránsok határozott megkülönböztetésük nélküli, vagyis a gazdasági migránsokra is kiterjedő korlátlan befogadását* illetően nyilvánvaló nemcsak a vélemények, hanem az érdekek eltérése is az EU-ban. Bár az Amszterdami Szerződés a belügyi és igazságügyi területen egyebek között a vízumelőírásokra és a menekültekre, illetve bevándorlókra vonatkozó politikát a közösségi intézmények hatáskörébe utalta, ez még aligha igazolja néhány ország érdekének, illetve bármennyire is befolyásos kormánya bevándorláspárti akarátának valamennyi tagállamra való rákényszerítését. A tagállamok közötti szolidaritás elve ugyan megköveteli a váratlanul nagy tömegben érkező migránsok miatt keletkező terhek, költségek viselésében való arányos részvételt, sőt a valódi menekültek befogadásában is, de ez a kötelezettség nagyon is megkérdőjelezhető az esetben, ha a menekültek nem minősíthető migránsok tömeges érkezése egyik-másik tagállam kormányának felelőtlen ígéretésével függ össze.

(b) Az „emberi jogokra”, illetve az ENSZ 1948-ban elfogadott „Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatára” való hivatkozás azért irreleváns, mert az „emberi jogok” koncepciója ugyan nagyon szép eszme, de a szóban forgó nyilatkozat nem törvényerejű, vagyis nem kötelező jellegű, és tévhitet kelteni nemcsak naiv, hanem félrevezető is. Tudniillik azt feltételezni, mintha lenne akárcsak egyetlen olyan állam, akár a legdemokratikusabbnak és legliberálisabbnak tartott is, amely a gyakorlatban korlátok nélkül érvényre juttatja vagy juttatná a vízum nélküli beutazás, letelepedés és munkavállalás jogát az emberiség bármely tagja esetében (függetlenül annak állampolgárságától, etnikai, vallási és egyéb hovatartozásától, korától, nemétől és képzettségétől stb.).

Egyébként pedig ennek az érvek a hangoztatói megfélekednek, illetve hallgatnak arról, hogy az egyik legalapvetőbb emberi jog (még ha külön tételként így nem szerepel is a nyilatkozatban) éppen arra vonatkozik, hogy mindenki biztonságos és megélhetést biztosító körülmények között élhessen a saját hazájában, családjában, rokonai, népe és az anyanyelvét beszélők között. Ebből a szempontból legalábbis irányadó a nyilatkozat 28. cikke, amely a megfelelő társadalmi és nemzetközi rendszerhez való jogot említi. A befogadó országok lakossága szempontjából pedig nagyon is lényeges a nyilatkozat 3. cikke, amely a *személyi biztonság*hoz való jogra vonatkozik. Ezért a szabad bevándorlási jog mint egyike (legalábbis a javaslat szerint) az általános „emberi jogoknak” annyiban ütközik a személyi biztonsághoz való joggal, amennyiben azt migránsok veszélyeztethetik, de egyszersmind – sajnálatos módon a népek önrendelkezési jogához hasonlóan – éppúgy ütközik az államok szuverenitásának elvével is.

Teljesen fölösleges, sőt értelmetlen tehát arról vitatkozni, hogy az ENSZ az emberi jogok közé sorolja-e a bevándorlási jogot. Az erre vonatkozó javaslat – legalábbis logikus következtetésként – végső soron azt is jelenti, hogy az ENSZ mondja ki a vízumkötelezettség megszüntetését, sőt akár az államhatárok eltörlését is. Még ha az ENSZ közgyűlése szavazattöbbséggel elfogadna is egy ilyen javaslatot, legfeljebb eggyel szaporodna az olyan határozatok száma, amelyeknek végrehajtása nem kötelező.

Talán nem túlzás megállapítani, hogy az említett érveket hangoztató politikusok közül többen nem is a migránsok, még kevésbé a valódi menekültek érdekében lépnek fel, hanem sokkal inkább saját személyes ambícióikat követve, és pedig pozíciójuk megőrzése, illetve javítása céljából, vagy csak saját országuk gazdasági, illetve társadalmi gondjainak enyhítésére.

(c) Az EU-nak, illetve tagállamainak *demográfiai és munkaerőpiaci problémáira való hivatkozás* már realisabb érv, de túlságosan is általánosító, mivel a tagállamokban nem azonos mértékben mutatkoznak ilyen problémák, és megoldásukat sem azonos módon kívánják biztosítani. Ráadásul nemcsak a demográfiai mutatók különbözőek és változóak, hanem a munkaerőpiacok struktúrái is (Fazekas, 2018). A jelenlegi többnyire kedvezőtlen, bár változó népesedési ten-

denciát meghatározó születési és halálozási ráták hosszabb távú alakulása sok olyan tényezőtől függ, amelyek nemigen módosíthatók a zömében bármennyire is fiatal migránsok befogadásával, ha azok valóban integrálódnak a befogadó társadalomba, átvéve annak szokásait és prioritásait, és felhasználva a születésszabályozási lehetőségeit.

Egyébként is, általános munkaerőhiánnyal indokolni a migránsok megkülönböztetés nélküli befogadását igencsak furcsa olyan országok esetében, amelyekben ugyanakkor munkanélküliség van. (Még a migránsok tömegét leginkább befogadó és munkaerőhiánnyal leginkább panaszkodó Németországban is magasabb a munkanélküliség rátája, mint hazánkban.)

Mindezek fényében legalábbis gyanítható, hogy a fent említett érvek és különösen az utóbbi mögött egyes politikusoknak olyan megfontolásai vagy kimondatlan törekvései is meghúzódnak, hogy az adott ország, illetve az EU egésze gazdaságának export-versenyképességét és a „multik” beruházásai, illetve tevékenysége számára ismét kedvezőbbé tételét a bérszínvonal és a szociális juttatások – a munkaerő tömeges beáramlása nyomán bekövetkező – csökkenésével lehet, sőt kell is biztosítani. Ha ilyen célok és megoldások a magukat „baloldalinak”, illetve „szocialistának” mondó politikusok körében is támogatásra találnak, akkor azok megfelelnek arról, hogy hazájuk munkásmozgalmának évszázados harca és más társadalmi szervezetek, köztük a nőmozgalom áldozatos küzdelme vívta ki a bérek emelkedését, a szociális juttatásokat, a foglalkoztatás és a bérek terén is a női egyenjogúságot.

(d) A tömeges bevándorlást, illetve a migránsok megkülönböztetés és korlátok nélküli befogadását helyeslő, támogató és szorgalmazó megnyilatkozások sorában különösen kifogásolható az az érv, hogy a jelenlegi tömeges migráció, vagyis migránsok tömegének Afrikából és néhány más, elmaradott gazdaságú fejlődő országból Európába való beáramlása *csökkenti a nemzetközi egyenlőtlenségeket*.

Egy ilyen feltételezés legfeljebb a kiegyenlítődésnek a közlekedő edények fizikában ismert törvényével volna indokolható, ha azt az élő szervezetekre, különösen a társadalmakra is alkalmazni lehetne. Megfelelhetne persze a gazdaságtudomány egyes standard tankönyveiben szereplő *stock and flow approachnak* (vagyis az állományi és áramlási megközelítésnek) is, amennyiben figyelmen kívül hagyja, hogy a nemzetközi viszonyokban nemcsak mennyiségi különbségek fejeződnek ki, és hogy a migráció, amelyben élő és önálló személyiséggel bíró emberek vesznek részt, módosítja mind a kibocsátó, mind a befogadó országok *társadalmi viszonyait*, és a közöttük lévő nemzetközi viszonyokat is. Hasonlóképpen figyelmen kívül hagyja a migránstömeg mint munkaerő, illetve emberi erőforrás összetettségét is.

A nemzetközi, vagyis az egyes országok társadalmi vagy akár csak gazdasági fejlettségében meglévő *egyenlőtlenségek* valójában olyan külső és belső tényezőknek és azok kölcsönhatásának a következményei, mint egyfelől a partnere-

ikkal kialakult *aszimmetrikus interdependenciák* különféle, egymással is összefüggő változatai, másfelől *gazdasági és társadalmi szerkezetük integráltságának* (a nemzetgazdaság belső input-output kapcsolódásaiban és a társadalmon belüli mobilitásban és kohézióban kifejeződő), illetve (azok hiányával jellemezhető) dezintegrációjának *mértéke* (Szentés, 2011, 242–289.).

A gyengébb partnerek, vagyis a kevésbé fejlett országok esetében az előbbi, vagyis „külső”, de (miként a külföldi tőke közvetlen beruházásai vagy a csupán „pillanatnyi” komparatív előnyökhöz igazodó exportstruktúra vagy a külföldről érkező fogyasztói demonstrációs hatásokra reagáló importkereslet stb. mutatja) ugyanakkor belülről is ható tényezők egyszerre mind a nemzetközi jövedelmi egyenlőtlenségek, illetve azokat növelő jövedelemlecsapolások alapjául is szolgálnak. Ha eredetileg többnyire előidézői voltak is a belső gazdasági-társadalmi struktúra dezintegrációjának, később már következményei is annak. Ez utóbbi viszont meghatározó hatással van nemcsak a belső fejlődési és jövedelmi egyenlőtlenségek alakulására, a hagyományos szektor átalakulási esélyeinek korlátozottságára és a belső piac fejlettségére, hanem a demográfiai tendenciákra és a munkaerőhelyzetre is, sőt az infrastruktúra aránytalan fejlődésére, az intézményi rendszerre, a politikai viszonyokra és a társadalmi magatartás megnyilvánulásaira is (Szentés, 2011, 242–289.). Annyiban a *demográfiai robbanás* is a dezintegrált, duális struktúrával függ össze, amennyiben a társadalom még át nem alakult hagyományos szektora, illetve annak hatása fenntartja a magas születési rátát, miközben a modern szektoron belül, illetve a külföldi segélyek hatására általában is némileg javuló közegészségi viszonyok már csökkentik a halálozási rátát. A *munkaerőpiac kettészakadása* nemcsak megnyilvánulása, hanem következménye is a dezintegrációnak, de egyszerre mind azt erősítő tényező is, amely – miként általában – gátolja a társadalmi mobilitást, az esélyegyenlőtlenségek csökkenését, és társadalmi feszültségeket, konfliktusokat idéz elő, ezáltal fékezve a fejlődést.

Már a fentiek figyelembevételére is elegendő ahhoz, hogy finoman szólva komolytalannak tekintsük a nemzetközi egyenlőtlenségek tömeges migrációval való csökkentésének feltételezését. Egyébként pedig a *történelem tanulságai* is egyértelműen rácafolnak az ilyen feltételezésre és érvre.

Az Európa és Afrika közötti „fejlődési szakadék” kialakulásában meghatározó szerepe volt a *rabszolgák tömeges elhurcolásának*, vagyis annak a kikényszerített exodusnak, amely a fejlődés legfőbb tényezőjétől, az emberi erőforrás nagy és legjobb részétől fosztotta meg a „fekete” kontinentst.⁴ Azt megelőzően Afrika egyes részein még olyan, az akkori európai színvonalhoz képest is fejlett gazdasá-

⁴ W. E. B. Du Bois amerikai tudós szerint az Amerikába irányuló rabszolga-kereskedelem minimum 60 millió életerős fiatal munkaerőnek, a más irányúval és a rabszolgaszervező harcok áldozataival együtt legkevesebb 100 millió embernek az elvesztését jelentette Fekete-Afrika számára (Szentés, 1963a, 45.).

gok, interkontinentális kereskedelmet folytató városok és társadalmi közösségek léteztek, amelyeket felbomlasztott, elpusztított az európaiak agressziója és rabszolga-kereskedelme.

Az azt követő gyarmati berendezkedés során Afrika nagy részében kialakult „vándormunkarendszer” (Szentés, 1963b), amely ugyan belső, bár részben országok közötti migrációt jelent, és amely még napjainkban is fellelhető, a fiatal munkaerőnek a tradicionális szektorból a modern szektorba áramlása révén (még ha időszakos visszaáramlásra is sor került, sőt, annak révén kedvező hatások is érvényesülhettek) egyre inkább lerontotta a tradicionális szektor gazdasági feltételeit és közösségfenntartó képességét.

Európa történelmi tapasztalatai is hasonló tanulsággal járnak, nevezetesen arra vonatkozóan, hogy a fiatal munkaerő tömeges elvándorlásának milyen hatása lett a vidék, a falvak gazdaságára és társadalmára a városok iparosodása idején, mert azok munkaerőt igényeltek és szívtak el a falvakból. Ez az elvándorlás, amelyet a jobbágyok (nem csupán emberbaráti szeretetből történt) felszabadítása tett lehetővé, ugrásszerűen megnövelte a város és a falu közötti fejlettségbeli és fejlődési különbséget.

Egyébként a viszonylag friss *magyarországi tapasztalat* is cáfolja a szóban forgó feltételezést, amennyiben a hazánkat az 1956-os forradalom leverését követően tömegesen elhagyó, külföldre menekülő és többségükben képzett fiatalok elvesztése még annál is súlyosabb veszteséget okozott a gazdasági és társadalmi fejlődés szempontjából, mint a szovjet tankok rombolása.

A tömeges migráció nemzetközi egyenlőtlenségeket csökkentő hatását feltételező érvelésben különösen meglepő a nemzetközi *brain drain* (vagyis az iskolázott, képzett, kvalifikált munkaerő, illetve a „szellemi tőke” elvonása) jelenségének figyelmen kívül hagyása akkor, amikor a migránsok nagy része abból a saját országukban nagyon is szűkében lévő és nagy áldozatokkal iskoláztatott, kiképzett munkaerő-állományból kerül ki, amely a fejlődés legfőbb meghatározója. Márpedig az ENSZ-ben korábban lezajlott konferenciák és különösen az UNCTAD (UN Conference on Trade and Development) dokumentumai gyakran foglalkoztak a nemzetközi brain drain problémájával és a fejlődő országok azzal kapcsolatos panaszaival. Megállapítást nyert, sőt becslések is készültek arról, hogy milyen hatalmas veszteség éri azokat az általában kevésbé fejlett országokat, ahonnan a képzett munkaerő eltávozik. Olyan javaslatok is születtek, amelyek arra köteleznék a befogadó országokat, hogy legalább az elcsábítottak oktatására, képzésére fordított költségeket térítsék meg a kibocsátó országoknak. Ennél a javaslatnál talán reálisabb megoldás lenne a veszteségek csökkentésére az, ha a brain drain nyertesei ösztöndíjas képzéssel és hazulról finanszírozott oktatók küldésével kompenzálnák a vesztes országokat.

A külföldön tanuló fiatalok visszatérése ugyan vitathatatlanul kedvező azok hazájára számára, bár ezt nem könnyű kellően vonzóvá tenni (miként itthon is ta-

paszthalhattuk), és az esetek nagy részében, sőt többnyire, inkább a brain drain érvényesül, nem pedig a visszatérés. Egyébként az EU-ban hivatalosan előterjesztett „kékkártya-irányelv”, vagyis „a magasan képzett tehetségeket vonzani, akikre a gazdaságnak szüksége van”, kellő figyelmeztetés arra, hogy milyen érdekek húzódnak a jelenlegi migráció európai híveinek véleménye mögött.

Merőben más megítélés illeti, vagyis helyeslés, azt a fajta nemzetközi migrációt, amely nemcsak visszatéréssel jár együtt, hanem kétirányú is – egymás jobb megismerése, megértése és egymástól való tanulás jegyében.

(e) Az olyan további érvek a tömeges migráció mellett, hogy az elősegíti a gazdasági növekedést, és hogy lehetővé teszi a demográfiai hullámok „meglovgalását”, nem kevésbé egyoldalúak, illetve döbbenetesen leegyszerűsítő feltételezések. Az előbbivel kapcsolatban a kérdés eleve az, hogy a migráció *hol* növeli a gazdasági teljesítményt, amire a válasz legfeljebb az lehet, hogy a befogadó országokban, míg a kibocsátókban minden bizonnyal rontja azt.

Igaz ugyan, hogy amennyiben a migránsok – különösen az ún. *vendégmunkások*, vagyis a csak időszakos bevándorlókként munkavállalók, mint például az egykori „jugoszláv” vendégmunkások – jövedelmük egy részét rendszeresen hazautalják családjuk számára, a *hazautalt pénzeszegeknek* kedvező a hatása a családi költségvetésre és az államháztartásra, valamint a GNP-re (gross national product, bruttó nemzeti termék). Ugyanakkor azonban a hazautalt pénzeszegek olyan kedvezőtlen hatása sem hagyható figyelmen kívül, amely a kibocsátó országon belüli társadalmi egyenlőtlenségek növelésében, illetve a fejlettebb ország fogyasztói demonstrációs hatásai nyomán az otthonihoz képest luxusigényekben és így, a többnyire importcikkre iránti kereslet növekedésében, sőt a hivalkodási hajlam erősödésében mutatkozik meg. A kérdés persze az, hogy konkrétan milyen a hazautalt pénzeszegek felhasználásának iránya. (Bár a fogyasztói demonstrációs hatások sem kizárólag kedvezőtlenek, hiszen keresletet kelthetnek hazai termékek vagy azokat előállító beruházások iránt is, ezért szerepük nagyon is fontos, amelyet – eltérően a szokásos ökonomista megközelítésektől – vizsgálni kell az adott országok körülményei között.) Mindezekon túlmenően nagyon is fontos figyelembe venni azt, hogy minél nagyobb a migránsok rendszeresen hazautalt pénzeszegeinek nagysága hazájuk nemzeti jövedelméhez képest, ez a kedvező hatás annál inkább együtt jár a migránsokat befogadó, általában fejlettebb ország és saját, gazdaságilag kevésbé fejlett hazájuk, vagyis a nemzetközileg *egyenlőtlen partnerek közötti interdependenciának* ezzel az újabb, a gyengébb partner gazdasági sebezhetőségét különösen növelő változatával. Ha ugyanis a migránsokat befogadó (és feltételezetten foglalkoztató) ország gazdasága hanyatlik vagy csak átmenetileg válság, illetve recesszió állapotába kerül, annak hatása elsősorban a migráns munkavállalókat sújtja – amint a jugoszláv vendégmunkások korábban tapasztalt esete ezt jól illusztrálta.

Ami pedig a *demográfiai problémák afféle hullámlovaglással* való megoldását illeti, az annyira komolytalan feltételezés, hogy kommentálni sem érdemes. Azt viszont nagyon is indokolt újból megjegyezni, hogy a migránsokat kibocsátó országokban, így különösen Afrikában az elmúlt évtizedekben bekövetkezett „demográfiai robbanás” nagyrészt strukturális eredetű, nevezetesen a gazdaság és társadalom dezintegrált szerkezetével is összefügg,⁵ ami miatt a kivándorlás aligha jelent megoldást.

(f) A migránsok megkülönböztetés és korlátok nélküli tömeges bevándorlását támogatók általában, vagyis nem csak a valódi menekültekre vonatkozóan, *humanitárius szempontokra* is hivatkoznak, miközben mit sem törődnek a kibocsátó országokban hátrahagyottakkal. Nemzetközi intézmények, politikusok, üzletemberek és különféle nem állami szervezetek (NGO, non-governmental organization) is szorgoskodnak azon, hogy a tömeges bevándorlást könnyebbé tegyék, és a bevándorlóknak európai szintű jólétet biztosítsanak, de ugyanakkor közömbösek az elhagyott társadalmak és azok megmaradt tagjai iránt, sőt a befogadó társadalom tagjainak reagálásaira is. (Ha annyira emberbaráti a segítő szándékuk, akkor miért nem igyekeztek segíteni a tömeges elvándorlás előtt az illető országokban élő szerencsétleneknek, és miért nem segítenek még most sem a hazájukban maradóknak?!)

Nemigen törődnek azzal sem, hogy a befogadó országba érkező migránsokat érő kedvezőtlen hatások és a helyi lakosság részéről megnyilvánuló ellenérzések attól is függnek, hogy milyen a *migráció mértéke, aránya*, és hogy *időben mennyire koncentrált*. Ha pedig szemet hunynak a nagy tömegben érkező migránsok és a lakosság közötti konfliktusok, különösen egyes migránsok erőszakos cselekedeteinek a lakosság körében félelmet és előítéletet keltő hatása fölött, úgy óhatatlanul hozzájárulnak a xenofóbia felerősödéséhez, amely a korábban bevándorolt és már integrálódott állampolgárokat is sújtja, és némelyeket radikalizálhat, sőt az Iszlám Állam hívévé is tehet.

A lakosság megnyugtatására aligha elegendő, ha számadatokkal bizonygatják a migráció biztonságot fenyegető hatásának bármennyire is csekély voltát, illetve az erőszakos cselekmények és bűntények számán belül a migránsok által elkövetetteknek a szinte elhanyagolható nagyságú arányát. Vajon a halálesetek között a villámcsapások által okozottaknak az elenyésző aránya és az újabbak előfordulási valószínűségének minimális nagysága is kellő indok arra, hogy a megelőzésre, védekezésre való figyelmeztetés fölösleges ijesztgetésnek minősüljön?! A mak-

⁵ Az ENSZ Afrikával foglalkozó jelentései egy időben még az alacsony népsűrűséggel is magyarázták a gazdasági elmaradottságot. A dezintegrált struktúra vizsgálatából azonban logikusan is következett az előbb-utóbb bekövetkező „demográfiai robbanás” mindenütt, ahol a modernizációból kimaradó tradicionális szektor fennmaradása folytán nem vagy alig csökken a születési ráta, miközben a halálozási ráta a modern szektor létének és a közegészségi helyzet javulásának köszönhetően már egyre inkább visszaesik (Szentés, 1971, 253–259).

roszinten átlagolt számadatok értékelésében nem hagyható figyelmen kívül az esetek egyes településekre, illetve városrészekre koncentráltsága, sem pedig az a nem kevésbé tényként kezelendő körülmény, hogy a lakosság szociálpszichológiai reagálása óhatatlanul más, ha egy bűncselekményt vagy pláne terrortámadást idegen, nem pedig saját etnikumú vagy vallású követ el, és ebből többnyire téves általánosítás is következik.

A migránsok által elkövetett erőszakos, illetve törvénysértő cselekmények eltitkolása éppenséggel ellentétes hatású, amennyiben megingatva a bizalmat a hivatalos hírforrások iránt, a közvéleményt hajlamossá teszi arra, hogy mások által elkövetett bűncselekményeket is migránsoknak tulajdonítson.

Az említett problémák kezelése nem egyszerűsíthető le a migráció menedzselésének javítására, mivel ez utóbbi ugyancsak a méretektől, a migránsok számarányától és az időtényezőtől is függ. (Egy szakasz katona „menedzselése”, irányítása is összehasonlíthatatlanul könnyebb, mint egy egész hadseregé, és az adóhivatal is könnyebben megbirkózik az adóbevallásokkal, ha azok nem egyszerre érkeznek.) Már önmagában véve ezért is hibás a migránsok – nemcsak megkülönböztetés, hanem egyszersmind – korlátok nélküli befogadásának politikája, illetve szándéka.

(B) A bevándorlaspárti érvelésekkel szemben *a nemzetközi migrációt* és (legalábbis határozott, illetve következetes megkülönböztetés nélkül) minden migráns befogadását *elutasítók érvei* egyebek között a következők: (a) A migránsok beáramlása veszélyezteti a befogadó országokban a közbiztonságot és az állampolgárok személyes biztonságát. (b) A migránsokkal szemben meg kell védeni a kereszténységet, illetve a keresztény vallást, valamint (c) az európai kultúrát és hagyományokat. (d) A migráció következményeként kedvezőtlenül megváltozhat a hazai, illetve európai társadalom etnikai összetétele. (e) Az ország állampolgárainak joguk van ahhoz, hogy maguk döntsék el, kikkel hajlandók együtt élni. (f) A nemzetközi migráció eleve káros, kedvezőtlen jelenség, illetve folyamat.

(a) Bár aligha vitatható az a *biztonsági veszély*, amely a migrációval együtt jár, és ezért az ország és állampolgárai biztonságának – tegyük hozzá: nemcsak a köz- és személyes biztonságának, hanem a gazdasági, szociális és nem utolsósorban közegészségi biztonságának is – a védelmére valóban szükség van, ez még egyáltalán nem indokolhatja sem a *veszély eltűlését*, sem pedig a veszélyeztetésnek minden migránsra kiterjedő gyanúját, vagyis az általánosítást. Európa-szerte ugyan egyre több erőszakos cselekmény, rendbontás és törvénytelen magatartás tulajdonítható migránsoknak (a terrorista akciókon kívül is), ezek azonban nagyrészt ott tapasztalhatók, ahová nagy számban érkeztek bevándorlók, és elkövetőik többnyire nem a valódi menekültek köréből kerülnek ki. A veszélyre és a biztonságot veszélyeztetőkre vonatkozó általánosítás he-

lyett a valódi menekültek gondos megkülönböztetésére, a migránsok egyéni elbírálására és a befogadott migránsok számának megfelelő korlátozására lenne szükség mindenütt.

(b) Aligha elfogadható, sőt egyoldalú szemlélete, illetve elfogultsága miatt az állampolgárok nagy részében ellenérzéseket is kiváltó érv a kereszténység, illetve a *keresztény vallás védelmére* hivatkozás. A több mint kétezer éves kereszténység a történelme során sikeresen és megerősödve túlélte hívei üldöztetésének, megkínzásának és mártírhalálának szomorú korszakát éppúgy, mint saját szegyetlenes tevékenységének, az inkvizíció kegyetlenségeinek és a helyenként népirtással együtt járó „szent” háborúskodás, a „keresztes hadjáratok” időszakát is. Saját hívei és felvilágosult, köztük „eretnek” papjai mentették meg a szeretet vallását a tőle idegen, azt megtagadó és hatalmi célokra felhasználó magatartástól. Vajon nem remélhető-e az iszlám esetében is az, hogy saját hívei vetnek gátat e vallás politikai célra, gyűlölet keltésére és erőszakos, sőt terrorista cselekmények igazolására való felhasználásának? Ez a remény persze annál csekélyebb, mennél inkább csupán katonai a válasz az Iszlám Állam tevékenységére, és mennél inkább általánosítva ítélik meg az iszlám vallás minden hívét.

Európa vallási térképe egyébként is nagyon heterogén képet mutat. Hazánk lakosságának vegyes vallási megoszlását illetően pedig elég a hivatalosan bejegyzett vallások hosszú listájára tekinteni. Ma már nemcsak a keresztény egyházak és híveik között vált jellemzővé a tolerancia, hanem többnyire más vallások irányában is, bár akadnak még egyházi tekintélyek, akik az iszlámot azért zárnák ki a toleranciából, mert azt kellő ismeret hiányában nem is tekintik vallásnak, hanem csak a terrorizmus ideológiájának. Ha a Vatikán egykori szegyetlenes tevékenysége alapján semmi esetre sem lehet magát a kereszténységet megítélni, vajon indokolt-e az Iszlám Állam által szervezett terrorizmust magának a muszlim vallásnak tulajdonítani?!

Ami a kereszténységre, a keresztényi szellemre és magatartásra valóban vesztélyt jelent, az nem egy másik vallás terjedése, hanem egyrészt annak hívei, vagyis általában a muszlimok elleni gyűlölet feltámadása, másrészt és különösen a fiatalok körében terjedő ateizmusnak és az erőszak kultuszának, az egoista szabadosságnak, a hedonizmusnak, az erkölcstelenségnek, a pornográfiának a tv-ből, rádióból, sajtóból, filmekből áradó hulláma.

(c) Az *európai kultúra védelmére* hivatkozás nemcsak azért irreleváns, mert annak eredete és összetétele is közismerten heterogén, hanem mert a különböző kultúrák érintkezése többnyire gazdagító hatású mindegyikre nézve, és elősegíti a kölcsönös megértést. (Más kérdés persze az ún. kulturált viselkedésben mutatkozó különbségek megjelenése és kezelése, ami a beilleszkedés problémájával kapcsolatos.)

(d) Az *etnikai veszélyre* hivatkozás nemcsak annyiban kifogásolható, amennyiben azt a befogadott migránsok számától függetlenül ítéli meg, és így általánosít-

va eltúlozza, hanem mert előítéleteket, idegengyűlöletet gerjeszhet, sőt rasszista érzelmeket is táplálhat.

Egy nagyarányú és hirtelen eltolódás a társadalom etnikai összetételében ugyan kedvezőtlen hatású lehet, ha elkülönült és *zárt kolóniákat* hoz létre, ezáltal társadalmi dezintegrációt idézve elő, és ha az európai társadalmi magatartásnormákkal és személyiségi jogokkal ellentétes viselkedés elterjedéséhez vezet (mint amilyen a női egyenjogúság sérelme, amely azonban már a büntetőjog hatálya alá esik).

Az európai társadalmak egyébként kivétel nélkül vegyes etnikai összetételűek, így a miénk is, bár még előfordulnak nem teljesen integrálódott etnikai közösségek. A befogadó társadalom integráló képessége és a bevándorlók alkalmazkodási hajlama attól is függ, hogy milyen arányú a beáramlás, és mennyire marad zárt az idegen migránsok közössége.

(e) Meglehetősen irreleváns érv a migránsok befogadásával szemben az, hogy *az állampolgárok maguk döntsék el*, kikkel akarnak vagy nem akarnak együtt élni. Ahogy a szomszédos országokban élő magyarok sem maguk döntötték azt el, úgy hazánk és más országok állampolgárait sem kérdezték meg soha, még a legutóbbi évtizedben sem, hogy az állam kiknek adjon letelepedési engedélyt. Az EU-tagság ezt a lehetőséget voltaképpen ki is zárja. Ha ugyanis egy ország az EU tagjává vált, állampolgárainak erről a feltételezett jogáról voltaképpen már le is mondott, legalábbis a más tagállamokból érkezők vonatkozásában, vagyis az azokban már állampolgárságot nyert migránsok esetében is.

(f) A nemzetközi migráció eleve *káros* jelenségnek minősítése, amely senkinek sem jó, nyilvánvalóan elfogadhatatlan leegyszerűsítés és általánosítás. Figyelmen kívül hagyja a migráció történelmét, sokféle változatát, földrajzi forrását, okát és hatását, sőt, a jelenleg is külföldön tanuló vagy munkát vállaló magyar állampolgárok sokaságát vagy a legutóbbi években is több ezer legális migráns befogadásának hazai gyakorlatát is. Természetesen másként ítélendő meg a menekültnak nem minősülő migránsok illegális bevándorlása.

A jelenlegi nemzetközi migráció Európát érintő problémájának és hatásainak értékelésében a befogadási kötelezettség szempontjából az egyik kulcskérdés a valódi menekültek megkülönböztetése az egyéb migránsoktól, a másik pedig az integrálási képesség szempontjából a számarányoké és az időbelisége. A fentiekben bírált ellentétes célú érveléseket éppen e két kulcskérdés figyelmen kívül hagyása jellemzi. Egyébként több más *közös vonásuk* is van. Ezeket az említett két legfőbb hibával együtt a következőkben foglalhatjuk össze:

(a) a valódi menekültek és az egyéb migránsok határozott és következetes megkülönböztetésének hiánya, továbbá a migráció sokféle változata ellenére annak általánosító, sommás értékelése, különösen az ideiglenes és a végleges kivándorlás közötti különbség figyelmen kívül hagyása, és ebből is következően csak az egymást kizáró alternatívák hangoztatása;

- (b) az egyoldalú szemlélet, a leegyszerűsítés és a túlzott általánosítás, így a migráció és hatása értékelésében, minősítésében (akár kizárólagosan kedvezőnek, akár kizárólagosan kedvezőtlennek tekintik is azt) annak tényleges mértékétől, dimenzióitól, a migránsok számarányától és érkezésük időbeli koncentrációjától való elvonatkoztatás;
- (c) a tömeges migráció hatásainak csupán a befogadó országok szempontjából való (bármennyire is ellentétes) megítélése, vagyis az exodusnak a kibocsátó országok társadalmát és gazdaságát, különösen fejlődési potenciálját érintő hatások figyelmen kívül hagyása;
- (d) a migrációnak csak kompozitumokban (felbontatlan makrokategóriákban) és legfeljebb makro- vagy regionális, illetve kontinentális szinten (országok, országcsoportok, illetve kontinensek szintjén) való értelmezése és megítélése, eltekintve annak mikroszinten is tapasztalható, az érintett településeket, családi és egyéb közösségeket, valamint és nem utolsósorban egyéneket érintő hatásaitól;
- (e) a migráció gazdaságilag integráló vagy dezintegráló, társadalmilag kohéziót erősítő vagy romboló hatásainak figyelmen kívül hagyása – az érintett családok, társadalmak, régiók, kontinensek szintjén egyaránt;
- (f) a tömeges migráció mélyebb okai kezelésének mellőzése, vagyis a helyi háborúk, diktatúrák és azokat támogató nemzetközi fegyverkereskedelem problémája megoldásának, valamint a fennálló nemzetközi gazdasági és intézményi rend anomáliáinak, egyenlőtlenséget okozó és a természeti környezetet romboló hatásainak, és azok ellensúlyozását célzó reformok szükségességének figyelmen kívül hagyása;
- (g) a migránsok tömeges befogadásának (a megszorodó erőszakos cselekmények nyomán) éppúgy, mint az azokat elutasító politikának (a hazai közvélemény befolyásolása, a veszélyek eltűzése révén) egyaránt az idegengyűlölet feléledésében, illetve felerősödésében, sőt rasszista megnyilvánulásokban kifejeződő hatása;
- (h) figyelmen kívül hagyása annak, hogy a migrációs számadatok mögött érzelmeikkel bíró, élő emberek vannak, hogy egyfelől a migránsok nagy része számára a hazájuktól, rokonaiktól, azonos nyelvet beszélő barátaiktól való elszakadás éppúgy, mint a befogadó ország lakossága részéről tapasztalt gyanakvás pszichológiai traumához, elkeseredéshez, sőt tragédiához is vezethet; másfelől, hogy a befogadó ország vagy település lakosságának milyen a szociálpszichológiai reagálása egyes migránsok által elkövetett és a médiában kiemelten közölt terrortámadások és más erőszakos cselekmények hírére.

IRODALOM

- Biedermann Zs. (2016): *A szubszaharai Afrikából Európába irányuló migráció kiváltó okai. (Műhelytanulmányok 113)* Budapest: MTA KRTK VKI, <http://mek.oszk.hu/16000/16000/16000.pdf>
- Csuka Gy. – Török Á. (szerk.) (2015): *Az Európába irányuló és 2015-től felgyorsult migráció tényezői, irányai és kilátásai.* Magyar Tudományos Akadémia Migrációs munkacsoportjának elemzése. https://mta.hu/data/cikkek/106/1060/cikk-106072/_europabairanyulo.pdf
- Fazekas K. (2018): Nem-kognitív készségek hiánya a munkaerőpiacon. *Magyar Tudomány*, 179, 1, 24–36. DOI: 10.1556/2065.179.2018.1.3, https://mersz.hu/hivatkozas/matud_108#matud_108
- Fleischer T. (2017): A migráció és társadalmi-gazdasági összefüggései. *Tér és Társadalom*, 31/1, 147–157. DOI: 10.17649/TET.31.1.2834, <https://tet.rkk.hu/index.php/TeT/article/view/2834>
- Marsai V. (2016): *A migrációs diskurzus margójára. I. – Afrika mint kibocsátó régió. (Elemzések)* Stratégiai Védelmi Kutató Központ. 13, 1–21. <https://bit.ly/2zPkhSe>
- Szentes T. (1963a): *Kelet-Afrika a szabadság útján.* Budapest: Kossuth Könyvkiadó
- Szentes T. (1963b): Migrant-Labour System in Black Africa. *Indian Journal of Labour Economics* (New Delhi), VI, 1–2, 10–12.
- Szentes T. (1971): *The Political Economy of Underdevelopment.* Budapest: Akadémiai Kiadó
- Szentes T. (1981): The New International Economic Order: Redistribution or Restructuring? In: Saunders, C. T. (ed.) (1981): *East-West-South. Economic Interactions between Three Worlds.* London: Macmillan, 303–308. DOI: 10.1007/978-1-349-06068-9_17
- Szentes T. (2011): *Fejlesztés-gazdaságtan.* Budapest: Akadémiai Kiadó
- Tarrosy I. (2017): Afrikaiak a világban, afrikaiak Magyarországon – Elhanyagolt diaszpóra? *Modern Geográfia*, IV, 1–14. https://www.researchgate.net/publication/321544050_Afrikaiak_a_vilagban_afrikaiak_Magyarorszagon_-_Elhanyagolt_diaszpora